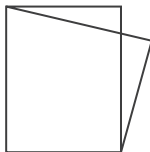

"Min storesøster går jo deroppe, så ...":

Unges orienteringer mod ældre søskende i uddannelsesvalget

Lea Høxbroe Højbjerg,
Ph.d.-studerende,
Center for Uddannelses-
forskning, Aalborg
Universitet & Nanna
Ramsing Enemark,
ph.d., adjunkt, Center for
Uddannelsesforskning,
Aalborg Universitet

Denne artikel undersøger, hvordan unge orienterer sig mod deres ældre søskendes uddannelsesvalg for at kvalificere egne overvejelser om ungdomsuddannelse. Ved at sætte søskendeperspektivet i spil i relation til uddannelsesvalget søger artiklen at nuancere forståelsen af unges valgprocesser. Artiklen sætter de unges fortællinger i forgrunden og bygger på longitudinale fokusgruppeinterviews med elever i 8. og 9. klasse samt i det efterfølgende skoleår. Med udgangspunkt i Anthony Giddens' begreber inden for identitetsdannelse og livsplanlægning i moderniteten undersøges uddannelsesvalget i lyset af den kompleksitet af valg, unge står over for. Analysen viser, at unge anvender ældre søskende som centrale hverdagsnære formidlere af ungdomsuddannelses-

systemet. De fungerer som bro mellem det endnu ukendte ungdomsuddannelsessystem og den unge selv. Gennem deres indsigt og rådgivning bliver systemet mere forståeligt og tilgængeligt og muliggør refleksioner over egne ønsker, identitet og fremtid. De unges overvejelser, opvejninger og prioriteringer af ungdomsuddannelse trækker således tråde tilbage til deres orientering mod ældre søskendes viden, erfaringer og råd. Noget, som indirekte svarer på hvis-nu-spørgsmål og bidrager til at minimere kompleksiteten i valget, og som dermed påvirker unges livsplanlægning og identitetsdannelse. De fremstår som en central aktør i mange unges uddannelsesvalg, men også en aktør, som med fordel kan inddrages i den institutionelle praksis omkring uddannelsesvalget.

"Min storesøster går jo deroppe, så ...": Unges orienteringer mod ældre søskende i uddannelsesvalget

Hvordan orienterer unge sig mod deres ældre søskendes uddannelsesvalg i deres egne overvejelser om valg af ungdomsuddannelse og hvorfor?

Introduktion

Der er tiltagende politisk interesse for unges uddannelsesvalg, særligt når det diskuteres, hvordan det nutidige og fremtidige arbejdsudbud i forskellige brancher afvikles eller udvikles. Navnlig er der bekymring over, at danske arbejdsgivere inden for de næste ti år forudsiger væsentlig mangel på faglært arbejdskraft (IRIS Group & HBS Economics, 2021). Den faglærte arbejdskraft uddannes fra erhvervsskoler, hvor der er faldende ansøgningstal (Danmarks Statistik, 2023), mens flere unge fortsat vælger gymnasiale uddannelser (EVA, 2021). De unges valg af uddannelse bliver derfor ofte genstand for politisk opmærksomhed. Her rettes blikket ofte mod grundskolen, og især udskolingen, som anses som en central arena til at udfordre de unges uddannelsesvalg og udvikle de unges

valgkompetence (Tesfaye, 2023; Poulsen, 2023; Skovhus, 2016).

Unges uddannelsesvalg træffes imidlertid i en kompleks interaktion mellem faktorer såsom vennerne, hjemmet og uddannelsessystemet. I forskningslitteraturen er det særligt de unges familie, der konsekvent fremstår som betydningsfuld for de unges valg. Her er det i høj grad de unges sociale baggrund og forældrenes betydning, der behandles, og som forskningsmæssigt er veletableret (Pless & Juul, 2018; Jæger & Holm, 2006; Andersen & Hjortskov, 2019; Lareau, 2011; Reay, 2017; Humlum et al., 2019; Thomsen, 2022; Ikonen et al., 2018). Denne artikel placerer sig inden for denne forskningstradition, men i stedet for forældrene er det unges søskende i relation til uddannelsesvalget, der er i fokus. Sammenlignet med forsk-

ning i forældrenes betydning for unges uddannelsesvalg er forskning i søskendes underbelyst. Den forskning, der er på området, anvender overvejende kvantitative tilgange og beskæftiger sig med, hvorvidt yngre søskende følger deres ældre søskende, særligt med et blik for unges sociale baggrund og køn (Klöcker-Gatzwiller & Krog, 2018; Anderson et al., 2024; Altmejd et al., 2021; Shahbazian, 2021). Kvalitative studier af fænomenet er begrænset. Når det behandles internationalt, sker det primært indirekte som led i en bredere (familie)kontekst (Lareau, 2011; Ziaian et al., 2021; Mander & Lester, 2019). Det samme gør sig gældende i en dansk kontekst. Her belyses fænomenet oftest sekundært eller via rekvirerede undersøgelser (Juul, 2018; EVA, 2018).

Med denne artikel ønsker vi derfor sociologisk at belyse, hvordan unge, med afsæt i deres eget perspektiv, fortæller om deres uddannelsesovervejelser og -valg i relation til ældre søskende. Med de unges perspektiver som omdrejningspunkt baseres artiklen på fokusgruppe-interviews med elever i 8. og 9. klasse samt 10. skoleår. Ambitionen er, at den viden, artiklen tilvejebringer, vil bidrage til en mere nuanceret forskningsforståelse af unges valgprocesser og dermed bidrage til at kvalificere den fagprofessionelle praksis omkring unges uddannelsesvalg. Artiklen er baseret på følgende forskningsspørgsmål: *Hvordan orienterer unge sig mod deres ældre søskendes uddannelsesvalg i deres egne overvejelser om valg af ungdomsuddannelse og hvorfor?*

Artiklen indledes med metodiske overvejelser og det empiriske grundlag, efterfulgt af en teoretisk rammesætning baseret på sociologen Anthony Giddens’ teori om identitetsdannelse og livsplanlægning i moderniteten. Dernæst følger en analyse af de unges fortællinger om ældre søskende belyst gennem det teoretiske afsæt. Artiklen afsluttes med en konklusion og en diskussion, der søger at reflektere over fænomenet i relation til den professionelle praksis omkring unges uddannelsesvalg.

Empirisk grundlag og metode
Da det ofte er i udskolingsårene, overvejelserne om og valget af ungdomsuddannelse træffes, er det derfor også perspektiver fra unge i udskolingen, der danner grundlag for denne artikel. Empirien stammer fra fokusgruppeinterviews med unge i folkeskolens ældste klasser i en dansk kommune. Fokusgruppeinter-

views er valgt, fordi dynamikken mellem deltagerne kan fremme refleksioner og perspektiver, der kan være svært tilgængelige (Kvale & Brinkmann, 2014). Samtaler med en gruppe af velkendte jævnaldrende øger fremtrædelsen af de unges perspektiv og forståelsesramme.

Interviewene er gennemført som longitudinale fra skoleårene fra 21/22 til 23/24, hvor eleverne gik i 8. klasse, 9. klasse og i 10. skoleår.¹ De er indsamlet som led i et større forskningsprojekt og evaluering af en politisk indsats, der skal hjælpe unge i deres uddannelses- og erhvervsvalg. Deltagerne er tilfældigt udvalgt fra klasselister på by- og landskoler samt store og små skoler, hvilket har sikret variation og bredde i perspektiverne.

I alt deltog 54 unge gennem årene. Heraf nævnte 28 unge, at de har ældre søskende, og 18 inddrog søskende aktivt i fortællingerne om deres uddannelsesovervejelser og det kommende valg. Det er disse 18 unge, der derfor udgør analysens omdrejningspunkt. I materialet fylder ældre søskende, der har gået eller går på en gymnasial uddannelse. Det betyder ikke, at ældre søskende ikke kan have indflydelse på yngre søskendes valg af erhvervsuddannelse, men da data-materialet ikke er tilstrækkelig mættet her, fokuserer artiklen på de gymnasiale uddannelser.

Interviewene blev gennemført ud fra en semistruktureret interviewguide med fokus på bl.a. uddannelsesrelaterede samtaler i hjemmet, særligt i forhold til forældrene. Her nævnte de ovenstående unge ofte ældre søskende som reference, og de opstod derfor spontant som tema i interviewene. Det blev derfor forfulgt i

interviewene, når de unge selv bragte det op. Søskendeaspektet opstod således induktivt i dataindsamlingen.

Interviewene er efter indsamling transkriberet og tematisk kodet ud fra tre empiriske induktivt fremkommende koder. Kodningen er foretaget i Nvivo og bearbejdet ved brug af matrixer baseret på koderne for at skabe meningskondensering af det empiriske materiale (Tanggaard & Brinkmann, 2020).

Teoretisk afsæt – livsplanlægning i modernitetens væld af muligheder
Som analytisk afsæt anvendes Anthony Giddens. Med Giddens’ teori kan de unges perspektiver træde i forgrunden. Med teorien om identitetsdannelse og livsplanlægning i moderniteten bidrager den til at skabe en forståelse for, hvordan og hvorfor unge orienterer sig mod deres ældre søskendes viden, erfaringer og råd i deres uddannelsesovervejelser og -valg. I det følgende skitseres derfor centrale begreber fra dele af teorien om livsplanlægning i moderniteten, der bidrager til den videre analyse.

Giddens’ samtidsdiagnose bygger på, at individet i moderniteten konfronteres med et væld af valgmuligheder, som kræver løbende stillingtagen (Giddens, 1996). Disse muligheder og valget heraf bliver derfor en central del af individets livsplanlægning og identitetsdannelse (ibid.). Dette både i hverdagens rutiner og i relation til mere eksistentielle og større valg. Selvet er her at anse som et refleksivt og konstant projekt, hvor individet kontinuerligt forholder sig til hvis-nu-spørgsmål og spørgsmål om at vælge mellem ”mulige verdener”, mellem mulige livsstile (ibid.). I det lys bliver

Empirien viser hermed, at **ældre søskende fungerer som et bindeled og en bro** mellem de komplekse samfundsmæssige strukturer og individet.

uddannelsesvalget en vigtig komponent i den unges livsplanlægning. Det skyldes, at netop uddannelsesvalget knytter sig til unges forståelse af og refleksion over egen identitet (Illeris, 2002). Efter 9. klasse står unge over for et komplekst landskab af muligheder: over 100 erhvervsuddannelser (flere med EUX), fem overordnede gymnasiale uddannelser med forskellige retninger, valget om 10. klasse, efterskole og andre alternative veje (ug.dk). Valget af uddannelse efter 9. klasse er således et grundvilkår i det danske uddannelsessystem.

For at kunne navigere i dette komplekse valg af muligheder ifm. egen livsplanlægning filtrerer individet sine valg gennem det, som Giddens betegner *ekspertsystemer* (Giddens, 1994). Disse systemer gennemtrænger stort set alle aspekter af

det sociale liv og hjælper gennem tilvejebringelse af viden og rådgivning individet med en oplevelse af sikkerhed i sine valg samt en oplevelse af at minimere risici ved selvsamme (ibid.). Ekspertsystemerne anvendes således til at begrunde handlinger og bidrager til en oplevelse af kontinuitet i selvets skabelse (ibid.). I relation til denne artikel kan lærere og særligt UE-vejledere forstås som del af sådanne ekspertsystemer. De er involveret i rådgivning og vejledning af de unge, bl.a. gennem de aktiviteter, der eksisterer i udskolingsårene som fx brobygning og vejledning, som særligt UE-vejlederne er ansvarlige for, men som lærerne også i større eller mindre grad er deltagende i (Skovhus, 2018). Dog tilbyder de, ligesom tilfældet er for andre ekspertsystemer, ikke faste retningslinjer, men mangfoldige muligheder (ibid.; Giddens, 1996).

Idet de unge har adgang til disse formelle eksperter i uddannelsessystemet, opstår spørgsmålet derfor, hvorfor de unges ældre søskende og deres uddannelsesindsigter dukker op i deres fortællinger om uddannelsesovervejelser og -valg? Hvilken rolle og hvilken plads indtager de? Det er spørgsmål, der søges forfulgt gennem den følgende analyse.

Analyse
Analysen er opdelt i to afsnit. I begge træder empirien i forgrunden, hvorefter den sættes i relation til den teoretiske ramme. Første afsnit undersøger, hvordan unge orienterer sig mod ældre søskendes viden om ungdomsuddannelser. Andet afsnit belyser og understøtter første afsnits pointe ved at sætte denne i forhold til forældrene og den plads, de indtager. Det er vigtigt at bemærke, at

Centrale hverdagsnære formidlere af ungdomsuddannelsessystemet.

Giddens har øje for, at alle valg ikke er åbne for alle, og mulighederne i livsplanlægningen kan hænge sammen med stratifikation (Giddens, 1996). En pointe, som bemærkes, men ikke følges i analysen, da den ikke indgår i de unges oplevelser og fortællinger, som det er artiklens ærinde at sætte i forgrunden.

Uddrag fra interviewene i analysen illustrerer centrale tendenser i materialet og tjener som eksempler på, hvordan de unges ældre søskende træder stærkt frem i fortællingerne i materialet. Citaterne optræder med pseudonymer.

Søskendes uddannelsesfortællinger optræder som et stærkt orienteringspunkt

I det følgende afsnit skal vi møde tre unge. Alle beretter de om, hvordan deres ældre søskendes uddannelseserfaringer er fortalt videre til dem, og hvordan denne viden er en, som de medtager i deres egne uddannelsesovervejelser. Vi møder Gry første gang i 8. klasse. Igen-nem årene hun interviewes, fortæller hun om sine to ældre søstre, og hvordan hun

gennem dem får viden om de ungdomsuddannelser, hun overvejer, STX og HHX:

”Ja, altså jeg har to ældre søstre, hvor den ene nu går på HHX, og min anden søster hun gik på STX. Så jeg har ligesom sådan fra de to steder, jeg gerne vil, så jeg hører fordele og ulemper ved begge to. Og det har hjulpet mig meget fordi, igen, STX det er meget lektier og afleveringer, hvor HHX det er lidt mere sådan ikke så mange afleveringer ikke så mange sådan ...” (Gry, 8. klasse, 2022).

Grys udsagn tolkes som en opstilling af to valg, nemlig de respektive valg fra de to storesøstre. De to ungdomsuddannelser modstilles over for hinanden (ud fra antal afleveringer eller lektier), hvilket gør, at Gry føler sig ”hjulpet” i sin afklaring om uddannelsesvalg. Modsat har vi den nuværende HTX-elev Kalle, som blev afskrækket af STX ved at observere sin storebror og storebrorens kæreste:

”Men sådan STX det har sgu aldrig sådan rigtigt været i tankerne for mig, men det er mest, fordi min storebror

han går der. Min anden storebror går der nu og bliver student til sommer, og hans kæreste, hun går på Katedralen i Aalborg, og hun sidder nærmest med enten en matematik- eller fysikaflevering hver eneste gang hun er herhjemme – så – så det er sådan lidt, det afskrækker lidt, at der er så mange afleveringer, når man går i 3. g på de studieretninger, som de nu går på.

I: Ja, så der er rigtig mange lektier hos dem? Ja, og så har jeg sgu heller aldrig været den musikalske type så.” (Kalle, 1. g HTX, 2024).

Fra Kalles udsagn kan en række antagelser tolkes. Kalle tillægger STX en betydning som et sted med mange afleveringer, ligesom han identitetsmæssigt ikke er ”den musikalske type”. Kalle anvender dermed broren og dennes kærestes erfaringer til at afvise STX. Samtidig trækker Kalle også på viden fra sin anden storebror, som går på HTX:

”Ja, altså jeg har helt klart fået noget inspiration fra at høre om, da han havde,

”Min storesøster går jo deroppe, så ...”: Unges orienteringer mod ældre søskende i uddannelsesvalget

da han gik på gymnasiet også dengang. Også bare da han gik på gymnasiet, sådan høre om, hvad det var de lavede og synes, det lød megafedt.” (Kalle, 1. g HTX, 2024).

Storebrorens oplevelse med HTX optræder i stedet for Kalle som ”noget inspiration”, og selvom han ikke konkret angiver, hvilke ”megafede” oplevelser storebroren har haft på HTX, så italesætter han ikke HTX som afskrækkende, men kan i stedet se sig selv i storebrorens HTX-erfaringer. Ved at tale om HTX-storebrorens oplevelser i datid indikerer han, at storebroren er færdig med HTX, men alligevel har han husket, hvad storebroren fortalte, da han gik der. HTX-storebrorens erfaringer har dermed gjort indtryk på Kalle og implicit været betydningsfulde for hans egen valgproces.

Karl udtrykker i stedet eksplicit, at storesøsterens uddannelsesvalg påvirker hans eget, ligesom hendes valg tillægger hans eget legitimitet. Karl går i 10. klasse, og hans søster har anbefalet ham HHX og fortalt om sine erfaringer. Det italesætter han er med til at minimere det svære ved valget. Adspurgt om, hvorledes søsteren har været glad for at gå der, svarer Karl:

”Ja, det har hun anbefalet til mig. Også derfor jeg gør det. I: Så du har ikke haft så svært ved valget? Nej, det føler jeg ikke.” (Karl, 10. klasse, 2024).

For Karl er valget simpelt på grund af søsterens anbefaling, som således må vægte tungt, da han udtrykker, at valget ikke har været svært. Mens Gry og Kalle har to ældre søskende, der har valgt forskelligt, og de dermed kan opstille de

to muligheder over for hinanden, læner Karl sig utvetydigt op ad storesøsterens valg og har tillid til, at hendes anbefaling er relevant for ham.

Betragtet gennem Giddens’ teoretiske linse viser empirien, at ældre søskende fungerer som centrale aktører for disse unge. Det ses ved, at de unge aktivt orienterer sig mod deres ældre søskendes viden, råd og anvisninger i overvejelser om og prioriteringer af uddannelser. Gennem de ældre søskendes praksisser og fortællinger får de unge indblik i og formidlet konkret viden om ungdomsuddannelsessystemet, som de ældre søskende har været eller er en del af. De repræsenterer ikke det formelle ekspertsystem, men er en central aktør, der giver adgang til viden om et for de unge endnu ukendt system.

Empirien viser hermed, at ældre søskende fungerer som et bindeled og en bro mellem de komplekse samfundsmæssige strukturer og individet. De bliver et hverdagsnært alternativ til de samfundsmæssige institutionelle systemer og abstrakte ekspertsystemer. De bliver, hvad vi kan betegne *centrale hverdagsnære formidlere af ungdomsuddannelsessystemet*. Den viden, de ældre søskende stiller til rådighed, kan hermed bidrage til at indskrænke og filtrere det komplekse ved valget og skabe en oplevelse af at minimere risiciene ved at vise, hvad valget af uddannelse fører med sig.

Søskendes viden om ungdomsuddannelserne vægter tungere end forældrenes
Følgende bidrager til at understøtte og udfolde ovenstående pointe. Det udspringer af den måde, et udvalg af de unge vægter deres søskendes viden og erfaringer i relation til forældrenes. For

disse unge overskygger snakken med deres søskende forældrenes input. I dette afsnit inddrager vi derfor illustrativt for empirien Esther og Elliot. Når disse unge bliver spurgt ind til samtaler med deres forældre om uddannelsesvalg, negligerer de som det første spørgsmålet om forældrene og går direkte over til at tale om deres ældre søskendes erfaringer.

Først møder vi Esther i 8. klasse. For Esther er det ikke forældrene, der anses som centrale i denne snak, men derimod hendes storebror, som går på gymnasiet. Han giver hende indblik ved at fortælle om hverdagen på gymnasiet. Da vi spørger til, hvorvidt Esters forældre foreslår noget, trækker hun straks på storebrorens erfaringer, da hun fortæller:

”Altså, nu har jeg jo en storebror, der går på gymnasiet lige nu, så han fortæller en masse om, hvordan det er at gå på gymnasiet, og hvilke forskellige der er, så han giver mig lidt indblik i, hvad der er at vælge imellem. I: Og hvad siger han? Hvad lærer du af at tale med ham? Altså, jeg lærer om hvilke fag, og der er nogle steder, hvor man fokuserer på nogle forskellige fag, og hvor de ligger henne, og om skolen er pæn, fordi han har jo været ude og se de forskellige.” (Esther, 8. klasse, 2022).

Esther forkaster spørgsmålet om forældrene og fortæller i stedet om storebrorens gymnasieoplevelse. Storebrorens erfaringer går udover selve gymnasiet, da han jo også har ”været ude og se de forskellige”. Det er uklart, om det er andre ungdomsuddannelser eller specifikt andre gymnasier, men hans vurderinger af, om skolen fx er ”pæn”, accepterer Esther. Storebroren er på gymnasiet

”lige nu”, hvilket kan antages at give en vis nærhed i forhold til Esthers kommende valg. Han har dermed opnået en mængde opdateret og relevant viden om uddannelsessystemet, som Esther drager nytte af.

Udover Esther møder vi også Elliot. Uddragene fra ham stammer fra hans tid i henholdsvis 8. og 9. klasse. Det er tydeligt, at Elliot er i en valgproces, fra vi møder ham første gang til anden gang. Hans storesøster, som går på STX, har stor betydning for denne proces. Ligesom tilfældet er for Esther, er forældrene trådt i baggrunden, og han rådfører sig hos sin storesøster. Vi møder Elliot første gang i 8. klasse, hvor vi også snakker med ham om hans overvejelser om valg af uddannelse, og om han snakker med sine forældre om valget, hvortil han siger:

”Vi snakker ikke så meget om uddannelse. Det snakkede de om med min storesøster i 9. først. Og så, der valgte hun, at hun ville på STX. Så det snakker jeg meget om med min storesøster. I: Så det er hende, du snakker mest om det, måske? Jeg snakker ikke så meget med dem [hans forældre]. Fordi det er, jeg vil ikke lave noget, som de vil lave. Måske min storesøster vil jeg nok tale med om STX.” (Elliot, 8. klasse, 2022).

Fordi forældrene altså har talt med Elliots storesøster for forholdsvis kort tid siden, overtages Elliots overvejelser om valget af storesøsteren. Forældrene anses som irrelevante, da Elliot ”ikke [vil] lave noget, som de vil lave”, hvormed forældrenes valg og erfaringer ikke giver adgang til det, som Elliot læner sig mod i sin livsplanlægning. I stedet, når det specifikt kommer til STX, kan hans storesøster

have værdifulde erfaringer at orientere sig mod. Afvisningen af forældrene og accepten af storesøsterens erfaringer indikerer, at Elliot ligestiller selve erfarin- gernes legitimitet, men at søsterens er dem, som er relevante for hans valg, og som han har tillid til. Vi møder Elliot igen i 9. klasse, hvor det virker, som om han er blevet mere afklaret. Snakken falder igen på det nu snarlige uddannelsesvalg og Elliots storesøsters tydelige betydning.

”Jamen, min storesøster, hun siger jo, at det med STX, det er godt. Altså der er mange venner i det, og det er fint nok deroppe. Hun er oppe på det der STX lige ved siden af [Navn på lokalt sted], og hun siger, det er fint nok der. Så det er nok der, jeg tænker hvor jeg vil hen.” (Elliot, 9. klasse, 2023).

Vi tolker Elliots udsagn som udtryk for, at han anser storesøsterens råd om STX som tilstrækkeligt grundlag til at træffe et oplyst ungdomsuddannelsesvalg. Fordi søsteren siger, at ”det er fint nok” på gymnasiet, så behøver Elliot ikke i brobygning på gymnasiet for at vide, at ”det er nok der, jeg tænker hvor jeg vil hen”. Storesøsterens råd tillægges dermed væsentlig vægt og relevans, der, selvom Elliot tilegner sig egne erfaringer fra EUC Nord, kan stå alene, når valget skal træffes.

Ovenstående tydeliggør pointen fra forrige afsnit om, at unge på afgørende vis orienterer sig mod deres ældre søskendes uddannelsesfortællinger. Der næres stor tillid til deres fortællinger om uddannelsessystemet, og de tilbyder noget, som kan bidrage til at skabe sikkerhed i egne valg. For nogle unge i en sådan grad, at det overskygger forældrene som relevante aktører at orientere sig

mod. Ovenstående bidrager således til at understøtte pointen om, at de ældre søskende er at se som et bindeled mellem uddannelsessystemet og indivi- det, hvor de bliver centrale hverdagsnære formidlere af ungdomsuddannelses- systemet, som de unge orienterer sig mod i deres valgproces.

Empirien viser hermed, at ældre søs- kende, som hverdagsnære formidlere af ungdomsuddannelsessystemet, bliver centrale aktører i de unges livsplanlæg- ning. Deres fortællinger med viden og råd er noget, de unge spejler sig i og vurderer i forhold til egne ønsker. Når de unge skal navigere i dannelsen af egen identitet og i livsplanlægningens væld af muligheder, er deres ældre søskende med til at vise vejen og indirekte hjælpe dem i svaret på hvis-nu-spørgsmålene om valget. De viser mulige livsverdener, som uddannelsesvalget kan føre til. Det bliver således tydeligt, at ældre søskende er at se som et betydningsfuldt og relevant orienteringspunkt for de unge i relation til det kommende ungdomsuddannelses- valg og dermed egen identitetsdannelse i moderniteten.

Konklusion
Uddannelsesvalget er, som tidligere anført, et komplekst fænomen, der påvirkes af mange faktorer og strukturer. Det har derfor været et bevidst valg i artiklen at skærpe blikket på et aspekt i denne proces. Med artiklen fremhæver vi ældre søskende som en central linse til at forstå unges overvejelser om og valg af ungdomsuddannelse. Dette belyst gennem de unges egne fortællinger og med inddragelse af Giddens’ teori om livsplanlægning.

Artiklen viser, at for de unge, som har ældre søskende, spiller ældre søskende en betydelig rolle for flere unge i deres valgproces. De fungerer som centrale aktører, de unge orienterer sig mod, og tilbyder råd og viden, som de unge ikke selv har adgang til på samme måde. Gennem deres ældre søskendes prak- sisser og viden bliver ungdomsuddan- nelsessystemet gjort forståeligt og tilgængeligt. Artiklen finder således, at de ældre søskende bliver som en form for bro mellem det endnu ukendte ungdoms- uddannelsessystem og den unge selv. Ikke som formelle eksperter i ekspert- systemerne omkring uddannelsesvalget, men som et hverdagsnært alternativ, de unge navigerer og orienterer sig efter. I kraft af deres position bliver de, som det betegnes i artiklen, *centrale hverdags- nære formidlere af ungdomsuddannel- sessystemet*. Deres indsigt og rådgivning bidrager til at reducere den kompleksitet, moderniteten konfronterer individet med. I dette tilfælde ift. det kommende uddan- nelsesvalg.

Deres ældre søskende rækker således ind i de unges livsplanlægning og identitets- dannelse. Når de unge spejler sig i de ældre søskendes valg, fortællinger og

erfaringer fra ungdomsuddannelses- systemet, skabes refleksioner over egne ønsker, identitet og fremtid. De hjælper med at svare på hvis-nu-spørgsmålene. De bliver en aktør, hvis erfaringer, indsigt og viden refleksivt forholdes til de unges overvejelser om, opvejninger af og prioritering af ungdomsuddannelse. Som artiklen viser, er det en refleksion, flere benytter sig af og påvirkes af.

Samlet viser artiklen, hvordan ældre søskende fungerer som centrale navigationspunkter i unges uddannel- sesvalg, både som kilder til viden og som identitetsmarkører. Som et ofte overset aspekt i uddannelsesforskningen bidrager et fokus på søskende til en mere nuanceret forståelse af de valgprocesser, unge står i. Dermed tilbyder artiklen et vigtigt bidrag til både den forsknings- mæssige forståelse og den fagprofes- sionelle praksis omkring unges uddan- nelsesvalg.

Diskussion
Artiklen viser, at for flere unge spiller ældre søskende en rolle i deres over- vejelser om, opvejninger af samt priorite- ringer af og valg af ungdomsuddannelse. De ældre søskende tilbyder noget, de

professionelle aktører i uddannelses- systemet, som fx lærere og UE-vejledere, ikke tilbyder – eller kan tilbyde.

Gennem ældre søskendes position som hverdagsnære formidlere af ungdoms- uddannelsessystemet er de med til at supplere de ekspertsystemer, som eksisterer i uddannelsessystemet. Sam- tidig rejser det spørgsmål om, hvordan fagprofessionelle bør forholde sig til ældre søskende, som indtager denne position som hverdagsnære formidlere af uddannelsessystemet, uden at de er en del af de formelle ekspertsystemer. For hvor eksperterne ofte søger at udvide de unges valgkompetence og -horisont, kan søskende potentielt og utilsigtet ind- skrænke de unges valghorisont gennem deres egen erfaringshorisont og viden.

Der er derfor behov for, at fagprofes- sionelle, som arbejder med unge om ud- dannelsesovervejelser og -valg, inddrager denne dimension konstruktivt i forstå- elsen af samt praksis omkring unges valgprocesser.

REFERENCER

Altmejd, A., Barrios-Fernández, A., Drlje, M., Goodman, J., Hurwitz, M., Kovac, D., Mulhern, C., Neilson, C. & Smith, J. (2021). O Brother, Where Start Thou? Sibling Spillovers on College and Major Choice in Four Countries. *The Quarterly Journal of Economics*, 136(3). <https://doi.org/10.1093/qje/qjab006>

Andersen, S.C. & Hjortskov, M. (2022). The unnoticed influence of peers on educational preferences. *Behavioural Public Policy*, 6(4), 530-553. doi:10.1017/bpp.2019.14

Anderson, L.R., Präg, P., Akimova, E.T. & Monden, C. (2024). The Total Effect of Social Origins on Educational Attainment: Meta-analysis of Sibling Correlations From 18 Countries. *Demography*, 61(5), 1637-1666. <https://doi.org/10.1215/00703370-11579806>

Danmarks Statistik (2023). *Rekordlavt optag på erhvervsuddannelserne*. Nyt fra Danmarks Statistik, 27. januar 2023.

EVA (2018). *Uddannelsesvalg i 8. klasse. Unges vej mod ungdomsuddannelse*. Danmarks Evalueringsinstitut.

EVA (2021). *Unges valgproces og start på ungdomsuddannelse*. Danmarks Evalueringsinstitut.

Giddens, A. (1994). *Modernitetens konsekvenser*. Hans Reitzels Forlag.

Giddens, A. (1996). *Modernitet og selvidentitet*. Hans Reitzels Forlag.

Humlum, M.K., Nandrup, A.B. & Smith, N. (2019). Closing or reproducing the gender gap? Parental transmission, social norms and education choice. *Journal of Population Economics*, 32(2), 455-500. <https://www.jstor.org/stable/48699046>

Ikonen, K., Leinonen, R., Asikainen, M.A. & Hirvonen, P.E. (2018). The influence of parents, teachers, and friends on ninth graders’ educational and career choices. *International Journal of Gender, Science and Technology*, 9(3), 316-338.

Illeris, K. (2002). *Ungdom, identitet og uddannelse*. Roskilde Universitetsforlag.

IRIS Group & HBS Economics (2021). *Mismatch på det danske arbejdsmarked i 2030*. Udarbejdet af IRIS Group og HBS Economics for Danske Gymnasier og IDA, september 2021.

Juul, T.M. (2018). *Det ‘sikre’ valg i en uvis fremtid: En sociologisk analyse af unges motiver for valg af ungdomsuddannelse*. Aalborg Universitetsforlag.

<https://doi.org/10.5278/vbn.phd.hum.00096>

Jæger, M.M. & Holm, A. (2006). Penge, (ud)dannelse, forbindelser eller brains?: En test af fire forældreressourcers betydning for unges uddannelsesvalg i Danmark. *Dansk Sociologi*, 15(3), 67-85. <https://doi.org/10.22439/dansoc.v15i3.264>

Klöcker-Gatzwiller, A. & Krog, K.L. (2018). *Mellem forventningens glæde og det svære valg. 2109 elever i 9. klasse om valget af ungdomsuddannelse*. Tænketanken DEA.

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2014). *Interview: det kvalitative forskningsinterview som håndværk*. Hans Reitzels Forlag.

Lareau, A. (2011). *Unequal childhoods. Class, race and family life*. University of California Press.

Mander, D. & Lester, L. (2019). The self-reported perceptions, readiness and psychological wellbeing of primary school students prior to transitioning to a secondary boarding school. *Children Australia*, 44(3), 136-145. DOI:10.1017/cha.2019.20

Pless, M. & Juul, T.M. (2018). Forældres betydning for unges uddannelsesvalg og inddragelse i vejledningen. *Praksis+ perspektiv*, (3), 8-17. Artikel 1.

Poulsen, B.K. (2023). *Karrierelæring, vejledning og profession: Et studie af udviklingen af uddannelses-, erhvervs- og karrierevejledningen i udskolingen med udgangspunkt i forsknings- og udviklingsprojektet ”Udsyn i udskolingen”*. Aarhus Universitet.

Reay, D. (2017). *Miseducation: Inequality, education and the working classes*. Policy Press.

Skovhus, R.B. (2016). A focus on educational choice has social justice consequences: an empirical study informed by Sen’s capability approach. *Journal of the National Institute for Career Education and Counselling*, 36(1), 54-60. <https://doi.org/10.20856/jnicec.3607>

”Min storesøster går jo deroppe, så ...”: Unges orienteringer mod ældre søskende i uddannelsesvalget

Shahbazian, R. (2021). Under the influence of our older brother and sister: The association between sibling gender configuration and STEM degrees. *Social Science Research*, (97), 102558-102558. <https://doi.org/10.1016/j.ssresearch.2021.102558>

Tanggaard, L. & Brinkmann, S. (2020). *Interviewet: samtalen som forskningsmetode*. Hans Reitzels Forlag.

Tesfaye, M. (2023). *Selvfølgelig skal skolen klæde de unge på til at vælge ungdomsuddannelse*. Undervisningsministeriet. <https://www.uvm.dk/aktuelt/nyheder/uvm/indlaeg-og-taler-af-m/2023/231031-selvfoelgelig-skal-skolen-klæde-de-unge-paa-til-at-vaelge-ungdomsuddannelse>

Thomsen, J.T. (2022). *Uddannelsesforventninger blandt danske unge. En repræsentativ spørgeskemaundersøgelse af elever i 9. klasse*. VIVE.

Ug.dk. <https://www.ug.dk/6til10klasse>. Hentet den 4. maj 2025.

Van den Broeck, L., Demanet, J. & Van Houtte, M. (2020). The forgotten role of teachers in students’ educational aspirations. School composition effects and the buffering capacity of teachers’ expectations culture. *Teaching and Teacher Education*, 90, 103015. doi:10.1016/j.tate.2020.103015

Ziaian, T., Puvimanasinghe, T., Miller, E., Anstiss, H.D., Esterman, D., Dollard, M. & Afsharian, A. (2021). Family influence on refugee youth education and employment aspirations and choices. *Journal of Family Studies*, 29(1), 115-133. DOI:10.1080/13229400.2021.1879898

NOTER

¹ Interviewene i 10. skoleår blev tilrettelagt som online-interviews for at samle de unge i de originale grupper. For enkelte af informanterne er det sidste interview af praktiske årsager foretaget individuelt.